

Opgraving van een deel van een grafveld uit de bronstijd te Mechelen- Kerkenbos (prov. Antwerpen, België)

Erwin MEYLEMANS¹, Geert VYNCKIER¹, Rica ANNAERT¹, Jan BASTIAENS¹, Brigitte COOREMANS¹, Koen DE-FORCE², Anton ERVYNCK¹, Guy DE MULDER², Elisabeth SMITS³, Christophe SNOECK⁴ & Johan VAN LAECKE¹

1. Inleiding

Het onderzoek van de site te Mechelen-Kerkenbos (fig. 1; Meylemans *et al.* in druk) kaderde in de aanvraag van een omgevingsvergunning voor de verkaveling van het perceel in twee loten, waarbij de bestaande bebouwing werd afgebroken. Naar aanleiding van deze verkaveling werd in 2017 een vooronderzoek uitgevoerd, bestaande uit een bureauonderzoek en proefsleuven (Devroe 2017). Hierbij werden verschillende archeologische sporen teruggevonden, met name kuilen, paalkuilen en kringgreppels. Deze sporen werden bij dit vooronderzoek gedateerd van de late bronstijd tot de Romeinse periode. Op basis van dit vooronderzoek werd een vervolgonderzoek middels een archeologische opgraving aanbevolen. Echter, door de toepassing van het Onroerend-erfgoeddecreet bleek de grootte van het projectgebied kleiner dan de vigerende "oppervlaktenormen", waardoor verder onderzoek niet meer verplicht was. Tussen de eigenaars en het agentschap Onroerend Erfgoed werd een pragmatische aanpak afgesproken, waarbij de opgraving werd uitgevoerd door het agentschap Onroerend Erfgoed als een "Onderzoek met wetenschappelijke vraagstelling". Het onderzoek beperkte zich evenwel tot het noordoostelijke gedeelte van het perceel. Het zuidwestelijke gedeelte van het perceel, waar de proefsleuven van het vooronderzoek zich verder uitstrekten, alsook de site, werd niet opgegraven aangezien deze zone ingekleurd staat op het gewestplan als "natuurgebied". Dit deel van de site kan *in situ* behouden blijven.

2. Resultaten

Zoals het proefsleuvenonderzoek al aangaf werden bij de opgraving sporen teruggevonden van verschillende periodes, met de restanten van een grafveld uit de midden- en late bronstijd, sporen uit de Romeinse periode, en (sub)recente sporen (fig. 2). We beperken ons hier tot de bespreking van de sporen behorend tot de metaaltijden.

De interpretatie van de structuren uit de metaaltijden is in dit rapport gebaseerd op de vormelijke kenmerken van de verschillende structuren, het aanwezige aardewerk en de uitgevoerde radiokoolstofdateringen.

2.1. Een cirkelvormig monument met dubbele palenrij

De oudste sporen van de site behoren wellicht tot een groot cirkelvormig funerair monument, aanwezig in het noordwesten van de opgravingszone. Deze structuur wordt gemarkeerd door een dens gespatieerde dubbele palenrij (in de typologie van Glasbergen het type 6: "dubbele, nauwgestelde palenkrans": Glasbergen 1954), en is daarbij wellicht te interpreteren als een type grafmonument dat in de regio van de Lage Landen hoofdzakelijk gedateerd wordt in de periode tussen 1700 en 1300 vóór Christus (gecalibreerde ¹⁴C jaren, cf. Bourgeois 2013, p. 34), dus de midden bronstijd. Door het aftoppen van het bodemprofiel in de gehele opgravingszone zijn wellicht alle met dit monument geassocieerde begravingen of andere structuren verdwenen.

Het is duidelijk dat dit monument lange tijd zichtbaar bleef in het landschap. Alle andere latere funeraire structuren en graven op de site zijn immers duidelijk buiten deze structuur aangelegd. Een uitzondering is kringgreppel 211, die een aantal van de paalkuiltjes van de palenkrans heeft vernield. Het is echter logisch dat de palenkrans maximaal gedurende slechts enkele tientallen jaren de tand des tijds heeft doorstaan, waarna enkel de grafheuvel nog lange tijd als een duidelijk baken duidelijk zichtbaar in het landschap bleef.

2.2. Een grafveld uit de late bronstijd

Daarnaast werden verschillende kringgreppels en enkele urnengraven aangetroffen. Deze kringgreppels zijn qua dimensies en vorm, met een opening in het oosten, typologisch te situeren in de periode van de late brons- en vroege ijzertijd, waarvan er verschillende andere voorbeelden van dergelijke urnengrafvelden gekend zijn in Vlaanderen (Benallou *et al.* 2024). Ook de aangetroffen grafstructuren, met zowel urnengraven als zogenaamde brandrestengraven en voor het overige een schijnbaar sober grafritueel (met weinig andere bijgiften), strookt met deze periode. De typologie van de urnen (fig. 3, 4, 5) en uitgevoerde ¹⁴C dateringen op de crematieresten stroken eveneens met een datering in de laatste fase van de late bronstijd. Opvallend hierbij was de aanwezigheid van enkele gebroken potten die als "bijgift" mee met de crematieresten waren gedeponeerd in één van de urnen (fig. 3). Hetzelfde gebruik is vastgesteld in urnengraf 6 in het grafveld van Velzeke/Provinciebaan, dat in de vroege ijzertijd wordt gedateerd (De Mulder & Rogge 1995; De Mulder *et al.* 2007).

De urne uit graf spoor 57 (fig. 3, 10) heeft een afgerond lichaam met een korte lichte uitstaande rand, die lichtjes verdikt is. Parallelen voor deze urne zijn aanwezig in de urnen-

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed. Email: erwin.meylemans@vlaanderen.be

² Universiteit Gent.

³ Universiteit Amsterdam.

⁴ Vrije Universiteit Brussel.

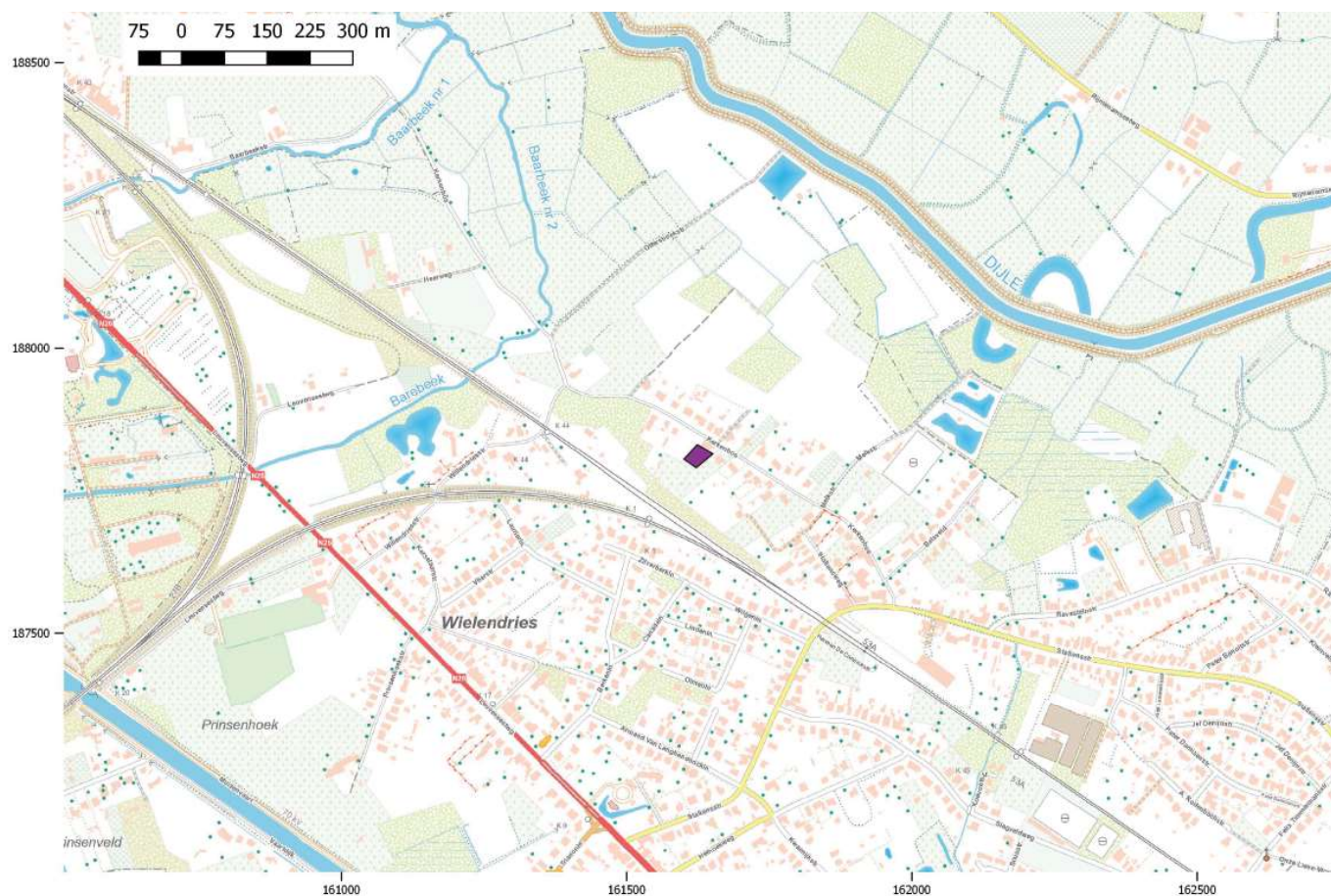

Fig. 1. Topografische kaart met afbakening van het onderzochte gebied (paars) (© AGIV).

Fig. 2. Plan met alle sporen van de opgraving, opgedeeld naar de verschillende fasen en aard van de structuren.

Fig. 3. Tekeningen en foto's van de urn en bijpotjes uit spoor 57-1.

grafvelden van Destelbergen, Massemen, Grobbendonk en Brecht-Eindhovenakker aangetroffen. Desittere dateert de vondst van Massemen als Ha B (Desittere 1968). Eenzelfde datering geeft hij voor de urne van Grobbendonk die hij catalogeert als een cylinderhalsurne van het hoge type. Typochronologisch wordt deze van Destelbergen gedateerd in Ha B3 wegens de meer afgeronde vorm (De Laet *et al.* 1986). Het grafveld te Brecht-Eindhovenakker wordt eveneens in de periode Ha B gedateerd (Van Impe 1976). Een verwante vorm komt ook voor in het grafveld Van Neerharen-Rekem met een datering in de late bronstijd (Temmerman 2007).

Een parallelle vorm voor de schaal (10-1 fig. 3) is geattesteerd in het Ha B-gedateerde grafveld van Brecht-Eindhovenakker (Van Impe 1976). Een verwante schaal met een breder lichaam is aangetroffen in het grafveld van Achel-Pastoorbos en wordt algemeen in de late bronstijd gesitueerd (Beex & Roosens 1967). Het versieringspatroon wordt door Henton in

het Scheldebekken gedateerd in de fase *Bronze final* IIa – IIIb (Ha A2-B2/3) (Henton 2017).

De beker met rond lichaam (10-2 fig. 3) is een veel voorkomende vorm die ruim gedateerd kan worden. Van den Broeke klasseert deze vorm onder het type 5a met een goede vertegenwoordiging in de eerste fase van de vroege ijzertijd te Oss-Ussen, maar op regionaal vlak reeds frequent geattesteerd in de late bronstijd (van den Broeke 2012).

De beker met biconisch lichaam (10-3 fig. 3) en uitstaande hals kan gerelateerd worden aan de bekertjes type 1a in de zogenaamde noordwestelijke groep van Desittere, de huidige Maas-Demer-Schelde regio. Deze worden in de Ha B periode geplaatst (Desittere 1968).

De tweede urne van spoor 57 (fig. 4) is afgetopt maar heeft een hoog slank lichaam met een tamelijk hoge scherpe knik.

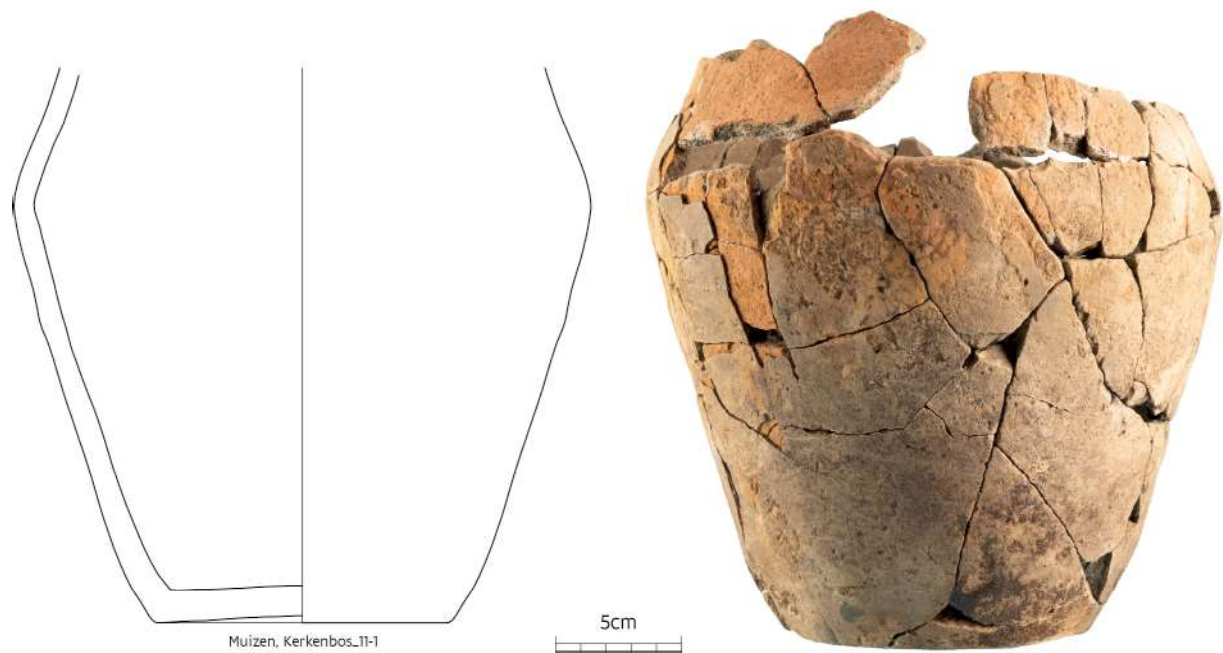

Fig. 4. Tekening en foto urn uit spoor 57-2.

Doordat het profiel niet volledig bewaard is, is een scherpe typologische datering niet mogelijk maar het geknikte lichaam wijst op een datering in de late bronstijd.

De urne van graf spoor 94 ten slotte is eveneens afgetopt waardoor het profiel niet compleet is. Deze urne heeft een breder lichaam met een lagere knik waardoor het eveneens algemeen typologisch in de late bronstijd kan geplaatst worden. Twee andere urnen, uit verstoorde graven, waren zeer fragmentair bewaard en kunnen daarom moeilijk typo-chronologisch geplaatst worden.

De crematieresten in en bij de urnen werden onderworpen aan fysisch-antropologisch, radiokoolstofdatering (tabel 1), en isotopen onderzoek (tabel 2).

Het fysisch antropologisch onderzoek (tabel 1) wijst, waar dit kon vastgesteld worden, op allemaal mannelijke individuen, variërend in leeftijd. Geassocieerd met de sterk gefragmenteerde urne aangeduid als spoor 226 waren de crematieresten afkomstig van een kind van 2 à 3 jaar. Rond deze urne werden eveneens een aantal ‘losse’ crematieresten verzameld, die afkomstig zijn van een ander, volwassen individu. Bij geen van de resten werden sporen van pathologieën vastgesteld, of kon een doodsoorzaak worden afgeleid. De ¹⁴C-dateringen wijzen hoofdzakelijk op een datering in de late bronstijd, de crematieresten van urne 194 worden gedateerd op de overgang van de late bronstijd naar vroege ijzertijd (tabel 1, fig. 6).

De strontium isotopen waarden gaan van 0.7104 tot 0.7124 en de concentraties van 56 tot 105 ppm (tabel 2). De isotoop verhouding van de diafysen en de *pars petrosa* van dezelfde contexten zijn heel vergelijkbaar voor CS087 en CS089. Maar voor CS088 het verschil is veel hoger (0.7105 vs. 0.7121). Dit kan betekenen dat dit individu van de ene plaats naar een andere is geweest tijdens zijn leven of dat deze botten van

Graf	Geslacht	Leeftijd	¹⁴ C lab code	¹⁴ C datering (BP)
Sp. 57 urne 1	man	20-30 jaar	RICH-34604	2789±28BP
Sp. 57 urne 2	man	16-18 jaar		
Sp. 194 urne	man	30-55 jaar	RICH-34606	2631±29BP
Sp. 226 urn	?	2-3 jaar	RICH-34607	2795±26BP
Sp. 226 los	?	volwassen	RICH-34608	2742±27BP

Tabel 1. Resultaten fysisch antropologisch onderzoek en ¹⁴C-dateringen crematieresten.

Context	BB-LAB Code	Gewicht	87Sr/86Sr	2SE	[Sr] Plasma
spoor 59 vn226	CS086	15.2	0.712377	0.000008	105
urn 2 spoor 57	CS087	15.7	0.710507	0.000011	83
	CS087P	14.1	0.710426	0.000006	69
urn 1 spoor 57	CS088	14.5	0.712099	0.000008	80
	CS088P	11.3	0.710462	0.000010	55
urn - spoor 55	CS089	15.6	0.710356	0.000010	64
	CS089P	12.1	0.710583	0.000011	58
spoor 62 vn 226	CS090	15.6	0.711217	0.000008	56

Tabel 2. Resultaten isotopenonderzoek crematieresten.

twee verschillende individuen zijn (Sabaux *et al.* 2024). Als we de resultaten vergelijken met Ranst en Meerhout-Zittaart (De Mulder *et al.* 2024), is het mogelijk te zien dat er twee individuen waarschijnlijk een deel van hun leven niet in Muizen-Kerkenbos gependend hebben (CS086; de losse crematieresten behorend aan een volwassen individu en CS088, de crematieresten behorend aan het kind van 2-3 jaar), maar van meer ten oosten of ten zuiden van de regio van de site afkomstig zijn (Sengeløv *et al.* 2025).

Wat betreft het anthracologisch onderzoek op het houtskool aanwezig in de graven bevatte het graf spoor 57 voornamelijk houtskool van eik (*Quercus* sp.) (94.9%). Verder zijn er ook

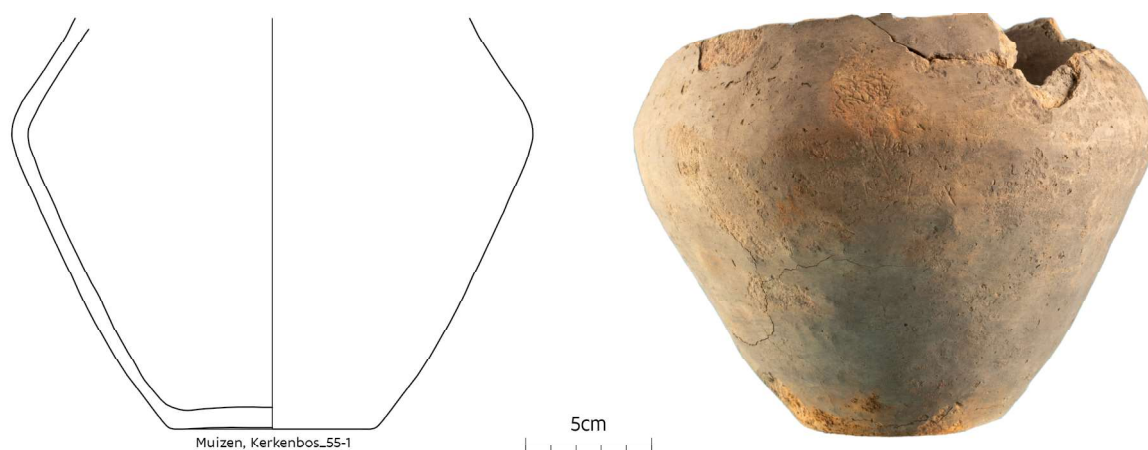
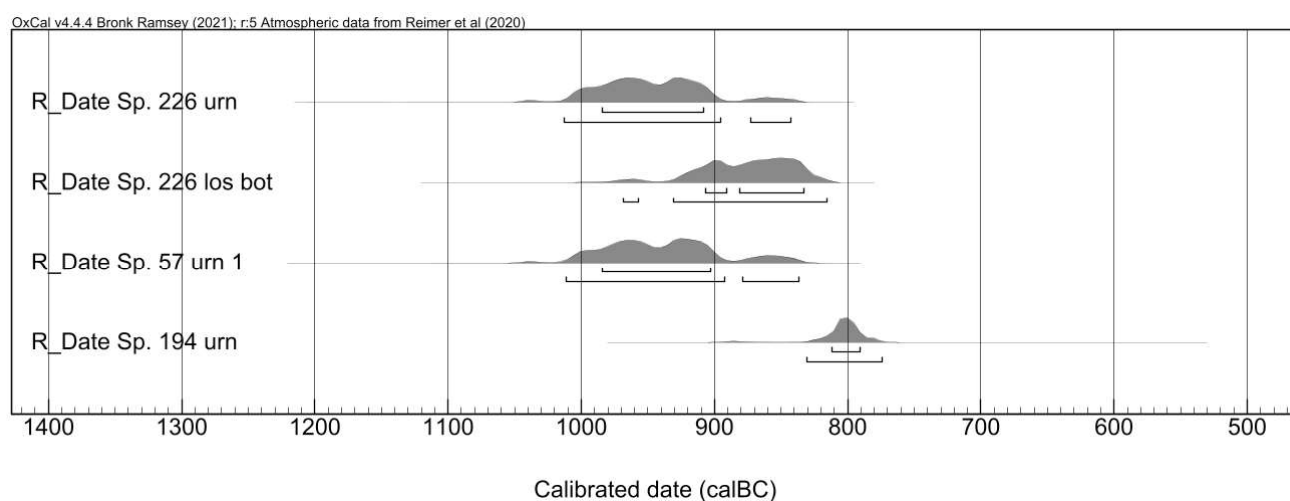

Fig. 5. Tekening en foto van de urn uit spoor 194.

Fig. 6. Plot van de verschillende ^{14}C - dateringen met behulp van Oxcal 4.4.

nog kleine hoeveelheden els (*Alnus* sp.), hazelaar (*Corylus avellana*) en wilg of populier (*Salix/Populus*) aangetroffen. Graf spoor 194 bevatte enkel houtskool van berk (*Betula* sp.). In graf spoor 216 is voornamelijk houtskool van eik (94.3%) en ook kleine hoeveelheden els aangetroffen. Houtskool uit bronstijd crematiegraven uit Vlaanderen is nog maar zelden bestudeerd. Nochtans kan dergelijk onderzoek potentieel waardevolle informatie opleveren over zowel het crematieritueel als de vegetatie in de omgeving van de site (Deforce & Haneca 2012). De weinige onderzoeken die tot op heden zijn uitgevoerd worden meestal gekenmerkt door een lage taxonomische diversiteit en een dominantie van els en/of eik (Annaert *et al.* 2012; Beke & Van den Dorpel 2017; Deforce 2007; Van de Vijver *et al.* 2020). Enkel de potentiële vlakgraven uit Aalst-Rozendreef vertoonden een grotere taxonomische diversiteit, al is het niet helemaal zeker dat het hier om crematiegraven gaat (Verbrugge *et al.* 2022).

Qua botanische macroresten zijn enkele resten van granen, met name van gerst (*Hordeum vulgare*) en gierst (*Panicum miliaceum*) gevonden, eveneens in de monsters van de crematiegraven. Verder zijn ook enkele verkoolde fragmenten van pruim, kers of sleedoorn (*Prunus* sp.) gevonden, ze zijn echter te klein en te slecht bewaard om tot op soortniveau te

kunnen determineren. Deze verkoolde resten vertegenwoordigen waarschijnlijk nederzittingsruis, resten die toevallig en onafhankelijk van elkaar, in dit geval, in de graven terecht zijn gekomen.

Voor het overige werden geen andere vondstcategorieën aangetroffen behorend tot de metaaltijden.

2.3 Overige sporen uit de metaaltijden

Tussen de kringgreppels en graven kwamen nog diverse andere kuilen voor, waarin soms een klein aantal aardewerk fragmenten werden aangetroffen. De meeste hiervan zijn weinig diagnostisch en kunnen enkel ruim in de metaaltijden worden gesitueerd. Een klein aantal scherven hoort echter thuis in de (vroeg) ijzertijd. Op basis hiervan is dus te vermoeden dat de site in deze periode een andere invulling kreeg, en dat we ons op dat moment eerder in de periferie van een nederzetting bevinden.

2.4. Integratie met de gegevens van het vooronderzoek

Indien we de resultaten van het eerdere proefsleuvenonderzoek (Devroe 2017) integreren met de opgravingsresultaten

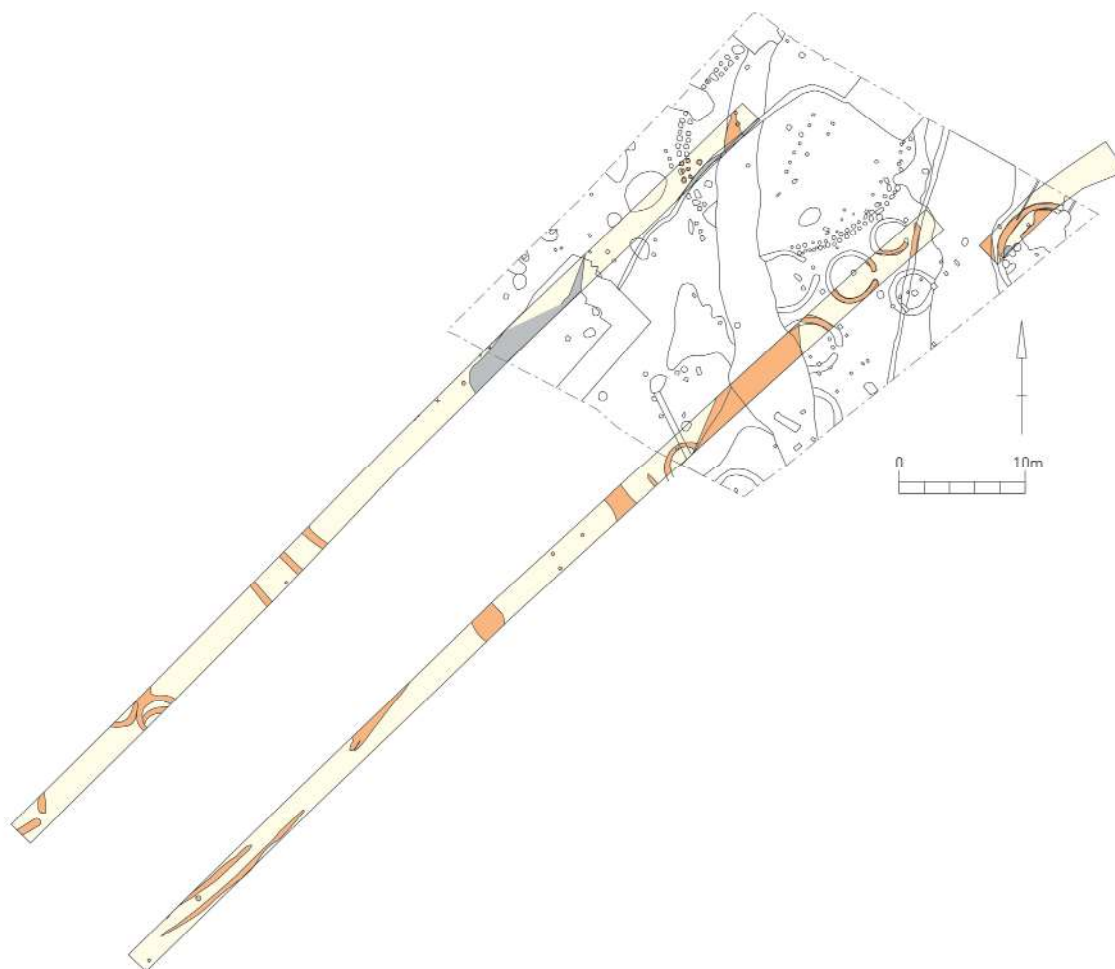

Fig. 7. Plan met de gegevens van de opgraving gecombineerd met deze van het proefsleuvenonderzoek.

(fig. 7) dan is de voornaamste conclusie dat we zien dat enkele kringgreppels van het grafveld, alsook andere sporen uit de metaaltijden, nog verder in het zuidwesten werden aangetroffen. Het grafveld loopt nog verder door in deze richting in is daar nog *in situ* bewaard.

3. Regionale context

Als we de locatie van deze site bekijken op een ruimere schaal dan merken we dat ze gelegen is op de dekzandrug die de zuidelijke rand van de brede alluviale vlakte van de Dijle begrenst. Van dit gebied zijn verschillende andere archeologische vindplaatsen uit de metaaltijden gekend. Vlakbij de site, amper 250m ten zuidwesten, werden bewoningssporen uit de midden bronstijd (huisplattegrond en spieker) aangetroffen (Jennes & Weekers-Hendriks 2023), die mogelijk in verband staan met het grote cirkelvormige monument op de site van Kerkenbos. Relevant is ook de aanwezigheid van o.a. een plattegrond van een bijgebouw uit de vroege ijzertijd te Boortmeerbeek- Heihoekweg (Vander Ginst *et al.* 2015) en de opgraving te Hever (Boortmeerbeek) Stationsstraat (Jezeer 2015). Deze laatste site is slechts ca. 400m ten zuidoosten van de site van Muizen- Kerkenbos gesitueerd, en ligt ook aan de zuidelijke rand van de Dijlevallei. Hier werd eveneens een grafveld aangesneden, dat vermoedelijk

in de vroege ijzertijd werd aangelegd en in gebruik bleef tot in de late ijzertijd. De aanwezigheid van een rechthoekige *enclosure* (midden ijzertijd) onderstreept verder het rituele karakter van deze site. Naast de mogelijk (gedeeltelijke) gelijktijdigheid van dit site met dat van Kerkenbos, toont deze site ook weer het lange termijn- perspectief dat steeds voor ogen moet worden gehouden bij het interpreteren van het prehistorische landschapsgebruik. Samen met o.a. deze beide sites kunnen we dan ook stellen dat er in deze micro-regio, op de dekzandrug direct ten zuiden van het alluviaal terras van de Dijlevallei, sprake is van een georganiseerd en intensief gebruikt landschap van de midden/ late bronstijd tot de late ijzertijd.

Dankwoord

Met dank aan Sylvia Mazereel (agentschap Onroerend Erfgoed) voor de opmaak van de digitale opgravingsplannen en tekeningen van de urnen, en Kris Vandevorst (agentschap Onroerend Erfgoed) voor de fotografie van de urnen.

Bibliografie

ANNAERT, R., COOREMANS, B., DEFORCE, K. & VANDENBRUAENE, M. 2012. Toch Romeinen in de Antwerpse Noorderkemp. Inheems-Romeins grafveldje op een

middenbronstijd necropool in Weelde, ontdekt tijdens de ruilverkavelingswerken Poppel (gem. Ravels, prov. Antwerpen). *Relicta*, **7**, pp. 7-90.

BEEEX, G. & ROOSENS, H. 1967. *Een urnenveld te Achel-Pastorsbos*. Brussel (Archaeologia Belgica, **96**).

BEKE, F. & VAN DEN DORPEL, A.C. 2017. *Begravingen uit de bronstijd, een grafveld uit de Romeinse periode en vroegmiddeleeuwse bewoning. Archeologische opgraving te Lemberge (Merelbeke) "Burgemeester Maenhautstraat"*. Sint-Michiels-Brugge (Ruben Willaert nv-Rapport, **101**).

BENALLOU, M., DALLE, S., ANNAERT, R., CREEMERS, G., CHERRETTÉ, B., BOURGEOIS, J., VAN IMPE, L., WARMENBOL, E. & DE MULDER, G. 2024: *Onderzoeksbalans archeologie in Vlaanderen, versie 2, 1/05/2024: bronstijd – ijzertijd*. Brussel (Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, **326**).

BOURGEOIS, Q. 2013. *Monuments on the Horizon. The Formation of the Barrow Landscape throughout the 3rd and the 2nd Millennium BC*. Leiden: Sidestone Press.

DEFORCE, K. 2007. *Anthracologisch onderzoek van enkele crematieresten uit de late bronstijd/vroege ijzertijd uit Rekem*. Brussel (ongepubliceerd rapport VIOE).

DEFORCE, K. & HANECA, K. 2012. Ashes to ashes. Fuelwood selection in Roman cremation rituals in northern Gaul; *Journal of Archaeological Science*, **39**, pp. 1338-1348.

DE LAET, S.J., THOEN, H. & BOURGEOIS, J. 1986. *Les fouilles du séminaire d'archéologie de la Rijksuniversiteit te Gent à Destelbergen-Eenbeekeinde (1960-1984) et l'histoire la plus ancienne de la région de Gent (Gand). I. La période préhistorique*. Brugge (Dissertationes Archaeologicae Gandenses, **XXIII**).

DE MULDER, G., BOURGEOIS, I., VESELKA, B. & SNOECK, C. 2024. Strontium isotope analysis from cremated remains at the urnfields of Ranst/Emblem-Oostmalsesteenweg and Meerhout-Zittaart (prov. of Antwerp, Belgium). *Lunula. Archaeologia protohistorica*, **XXXII**, pp. 93-97.

DE MULDER, G. & ROGGE, M. 1995. *Twee urnegravenvelden te Zottegem-Velzeke*. Zottegem (Publicaties van het Provinciaal Archeologisch Museum van Zuid-Oost-Vlaanderen – site Velzeke. Gewone reeks, **1**).

DE MULDER, G., VAN STRYDONCK, M., BOUDIN, M., WARMENBOL, E., LECLERCQ, W. & PARIDAENS, N. 2007. Re-evaluation of the Late Bronze Age and Early Iron Age chronology of the western Belgian urnfields based on the ¹⁴C dating of cremated bones. *Radiocarbon*, **49**(2), pp. 499-514.

DESITTERE, M. 1968. *De urnenveldencultuur in het gebied tussen Neder-Rijn en Noordzee (periodes Ha A en B)*. Brugge (Dissertationes Archaeologicae Gandenses, **XI**).

DEVROE, A. 2017. *Archeologienota- verslag van resultaten. Mechelen- Kerkenbos*. Mechelen.

GLASBERGEN, W. 1954: *The Bronze Age cemetery between Toterfout & Halve Mijl North Brabant. The excavations. The implications*, Groningen : Rijksuniversiteit Groningen.

HENTON, A. 2017. *Le vaisselier céramique de l'Âge du Bronze final et du premier Âge du Fer dans le Bassin de l'Escaut et ses marges littorales. Première approche typochronologique et culturelle*. Doctoraatsthesis, Universiteit Gent (onuitgegeven).

JENNES, N. & WEEKERS-HENDRIKX, B. 2023. *Een bronstijdnederzetting aan de Perelaarstraat Een archeologische opgraving ter hoogte van de Perelaarstraat te Muizen (prov. Antwerpen)*. Geel (VEC Rapport, **148**).

MEYLEMANS, E., VYNCKIER, G., ANNAERT, R., BAS-TIAENS, J., COOREMANS, B., DEFORCE, K., ERVYNCK, A., DE MULDER, G., SMITS, E., SNOECK, CH. & VAN LAECKE, J. in druk. *Archeologisch onderzoek te Kerkenbos in Muizen (Mechelen). Een grafveld uit de midden en late bronstijd en sporen uit de ijzertijd en Romeinse periode*. Brussel (Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed).

SABAUX, C., SNOECK, C., CAPUZZO, G., VESELKA, B., DALLE, S., WARMENBOL, E., STAMATAKI, E., HLAD, M., SENGELOV, A., DEBAILLE, V., BOUDIN, M., SALESSE, K., ANNAERT, R., VERCAUTEREN, M. & DE MULDER, G. 2024. Novel multidisciplinary approach detects multiple individuals within the same Late Bronze – Early Iron Age cremation graves. *Radiocarbon*, **66**(4), pp. 761-773.

SENGELOV, A., CAPUZZO, G., DALLE, S., JAMES, H.F., SABAUX, C., STAMATAKI, E., HLAD, M., GERITZEN, C.T., LEGRAND, E.M., VESELKA, B., DE MULDER, G., ANNAERT, R., BOUDIN, M., SALESSE, K., WARMENBOL, E., MATTIELLI, N., SNOECK, C. & VERCAUTEREN M. 2025. From plants to patterns: Constructing a comprehensive online strontium isoscape for Belgium (IsoBel) using high density grid mapping. *Geoderma*, **453**, <https://doi.org/10.1016/geoderma.2024.117123>.

TEMMERMAN, B. 2007. *Het urnenveld van Neerharen-Rekem. Reconstructie en betekenis van grafrituelen in de late bronstijd – vroege ijzertijd*. Doctoraatsthesis, Vrije Universiteit Brussel (onuitgegeven).

VAN DE VIJVER, M., VANDENDRIESSCHE, H., STORME, A., DEFORCE, K., & QUINTELIER, K. 2020. *Bronstijd*. In : K. DE GROOTE & M. VAN DE VIJVER, (red.), *Aalter Woestijne. Een geschiedenis van meer dan 5000 jaar*. Brussel (Relicta Monografieën, **18**).

VAN DEN BROEKE, P. 2012. *Het handgevormde aardewerk uit de ijzertijd en de Romeinse tijd van Oss-Ussen. Studies naar typochronologie, technologie en herkomst*. Leiden: Sidestone press.

VANDER GINST, V., YPERMAN, W. & SMEETS, M. 2015. *Het archeologisch onderzoek aan de Heihoekweg te Boortmeerbeek*. Leuven (Archeo-rapport, **31**).

VAN IMPE, L. 1976. *Enkele oudere vondsten uit de Noorderkempen. Bronstijd tot vroege ijzertijd*. Brussel (Archaeologia Belgica, **183**).

VERBRUGGE, A., DEFORCE, K., CAPUZZO, G. & DE MULDER G. 2022. Bewoning, begraving en rituelen uit de midden bronstijd A en de ijzertijd te Aalst - Rozendreef (prov. Oost-Vlaanderen, België). *Lunula. Archaeologia protohistorica*, **XXX**, pp. 11-21.